
Jak wykorzystać znajomość czasów Present Perfect, Past Simple i Past Continuous w nauczaniu ich hiszpańskich „odpowiedników”?

How do we make use of the knowledge of Present Perfect, Past Simple and Past Continuous when teaching their Spanish “equivalents”?

Witold Sobczak
Uniwersytet Łódzki

Abstrakt

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie możliwości wykorzystania znajomości czasów *Present Perfect*, *Past Simple* i *Past Continuous* w procesie nauczania ich hiszpańskich „odpowiedników”. Za punkt wyjścia do wskazania podobieństw i różnic pomiędzy tymi czasami i ich hiszpańskimi ekwiwalentami posłuży analiza podstawowych kryteriów typologicznych łączących język angielski z językiem hiszpańskim oraz odróżniających je od polszczyzny. Ponadto autor zwróci uwagę na przyczynę nieprawidłowego stosowania przez polskich uczniów czasów *Past Simple* i *Past Continuous* oraz *Pretérito Indefinido* i *Pretérito Imperfecto*, która wiąże się z myleniem kategorii aspektu z kategorią czasu.

Słowa kluczowe: system temporalny, typologia języków, aspekt.

Abstract

The aim of this article is to present the possibilities of making use of the knowledge of Present Perfect, Past Simple and Past Continuous when teaching their Spanish “equivalents”. Taking into account some typological

criteria which connect English with Spanish and distinguish these languages from Polish, the researcher will attempt to indicate some basic similarities and differences between Present Perfect, Past Simple and Past Continuous, and their Spanish “counterparts”. Furthermore, the author will endeavour to point out the main reason for the incorrect usage of Past Simple and Past Continuous, and *Pretérito Indefinido* and *Pretérito Imperfecto* by Polish speakers due to confusion between the category of aspect and tense.

Key words: tense system, language typology, aspect.

Wstęp

Nie ulega wątpliwości, że większość osób, która styka się po raz pierwszy z językiem hiszpańskim, miała wcześniej do czynienia z nauką angielskiego i być może dlatego warto pokusić się o wskazanie podstawowych różnic i podobieństw w obrębie systemów temporalnych tych dwóch języków. Mając na uwadze problemy związane z opanowaniem przez polskich uczniów rozbudowanych systemów czasów w językach Cervantesa i Shakespare’a, chciałbym zwrócić uwagę na możliwości i ograniczenia związane z wykorzystaniem znajomości przez polskich uczniów angielskich czasów *Present Perfect*, *Past Simple* i *Past Continuous* w procesie nauczania ich hiszpańskich „odpowiedników” (*Pretérito Perfecto*, *Pretérito Indefinido* i *Pretérito Imperfecto*). Spróbuję także nawiązać do polszczyzny, aby wyjaśnić podłoże niektórych błędów popełnianych przez Polaków uczących się tych języków.

Analiza użycia czasów stanowiących przedmiot tego artykułu zostanie przeprowadzona w oparciu o przygotowane przeze mnie przykłady ilustrujące ich podstawowe zastosowania, z którymi najczęściej spotykają się uczniowie na poziomie średniozaawansowanym. Dodatkowo przy każdym z nich pojawi się polskie tłumaczenie, mające w szczególności na celu podkreślić wyraźną niespójność pomiędzy polskim czasem przeszłym w aspektach dokonanym (*zrobiłem*) i niedokonanym (*robiłem*) a czasami *Past Simple* i *Past Continuous* oraz *Pretérito Indefinido* i *Pretérito Imperfecto*.

Typologia języków

Z punktu widzenia typologii języków, hiszpański, podobnie jak bułgarski czy średnio-wysoko-niemiecki, wyróżnia użycie rodzajnika i rozbudowany system czasów, podczas gdy w języku polskim, tak jak ma to miejsce np. w rosyjskim i czeskim, nadrzędne role pełnią kategoria aspektu i system przypadków, co znajduje odzwierciedlenie w dobrze rozwiniętej morfologii. W ten sposób, nawiązując do podziału zaproponowanego przez Nowikowa (2005: 78), można wydzielić dwie podstawowe grupy języków:

- **języki AC:** *aspecto + caso* (**aspekt + przypadek**)
- **języki ArT:** *artículo + tiempo* (**rodzajnik + czas**)

Trudno zakwalifikować do jednej z tych grup język angielski, charakteryzujący się nie tylko rozbudowanym systemem temporalnym i użyciem rodzajnika, ale również istnieniem aspektów, których liczba pozostaje kwestią sporną wśród badaczy¹. Z kolei w języku hiszpańskim, podobnie jak ma to miejsce w innych językach romańskich, część językoznawców podważa istnienie tej kategorii gramatycznej (Nowikow, 2003: 53), co będzie stanowić punkt wyjścia dla moich dalszych rozważań.

Podobieństwa między hiszpańskim a angielskim związane z rozbudowanym systemem temporalnym, użyciem rodzajnika oraz nieściśłości dotyczące kategorii aspektu wyraźnie oddzielają oba języki od polszczyzny, co bezpośrednio przekłada się na trudności związane z procesem ich uczenia się przez Polaków. Jedną z największych stanowi opanowanie opozycji pomiędzy czasami *Past Simple* a *Past Continuous* i ich hiszpańskimi „odpowiednikami” (*Pretérito Indefinido* i *Pretérito Imperfecto*), spowodowane w dużym stopniu myleniem kategorii aspektu (dokonany/niedokonany) z kategorią czasu. Mówiąc o kategorii aspektu, często również nawiązuje się do pojęcia *aktionsartu* — sposobu/rodzaju czynności, jednak znajomość tego terminu nie wydaje się być w tym wypadku konieczna.

1 Niektórzy z nich wydzielają w nim aż cztery aspekty: *Simple*, *Progressive*, *Perfect* i *Progressive-Perfect* (Celce Murcia, 1999), podczas gdy inni tylko dwa: *Progressive* and *Perfect* (Quirk, 1985).

Present Perfect vs. Pretérito Perfecto

Jak wskazuje sama nazwa, czas *Present Perfect* ma wiele wspólnego z hiszpańskim *Pretérito Perfecto*. Jeśli pamiętać się o możliwościach zastosowania tego czasu w języku angielskim, wydaje się, że można bez większego problemu odwołać się do jego użycia podczas nauczania *Pretérito Perfecto*:

1. Czy byłeś kiedyś w Stanach Zjednoczonych?

Have you ever been to the United States? (Present Perfect)

¿Has estado alguna vez en los Estados Unidos? (Pretérito Perfecto)

2. Miałem trzy żony.

I have had three wives. (Present Perfect)

He tenido tres esposas. (Pretérito Perfecto)

Nie oznacza to jednak, że stosowanie tego czasu w języku kastylijskim (hiszpańskim z obszaru Półwyspu Iberyjskiego) na bazie tak zwanych „kalek” z języka angielskiego będzie zawsze poprawne. Jedno z najczęstszych użyć angielskiego *Present Perfect* związane ze wskazaniem czynności, która rozpoczęła się w przeszłości i nadal trwa, w przypadku języka hiszpańskiego, podobnie jak w polszczyźnie, wymaga bowiem zastosowania czasu teraźniejszego (*Presente*):

3. Pracuję tutaj od czterech lat.

I have worked here for four years. (Presente Perfect)

Trabajo aquí desde hace cuatro años. (Presente)

W tym wypadku warto więc nie tylko wykorzystać liczne podobieństwa, ale również wskazać na kontrast pomiędzy angielskim a hiszpańskim. W razie konieczności można też nawiązać do języka polskiego.

Past Simple i Past Continuous vs. Pretérito Indefinido i Pretérito Imperfecto

Bez wątpienia jedno z największych wyzwań dla Polaków uczących się języka hiszpańskiego stanowi opanowanie opozycji pomiędzy czasami *Pretérito Indefinido* a *Pretérito Imperfecto*. Podobny problem, choć być może

w mniejszym stopniu, napotykają uczący się języka angielskiego, którzy po raz pierwszy mają do czynienia z czasami *Past Simple* i *Past Continuous*. Jak wynika z moich obserwacji, polscy uczniowie stosunkowo często postrzegają *Pretérito Indefinido* i *Pretérito Imperfecto* jako odpowiedniki *Past Simple* i *Past Continuous*, co ma uzasadnienie tylko w niektórych przypadkach ich zastosowań:

4. Widziałem wczoraj Jana.

I saw John yesterday. (*Past Simple*)

Vi a Juan ayer. (*Preterito Indefinido*)

5. Kiedy wracałem do domu, spotkałem Tomka.

When I was coming (back) home, I met Tom.

(*P. Continuous*) (*P. Simple*)

Cuando volvía a casa, me encontré a Tomás.

(*P. Imperfecto*) (*P. Indefinido*)

Zdarza się jednak, że w określonych sytuacjach hiszpański czas *Preterito Imperfecto* jest używany w kontekstach, w których język angielski wymaga użycia czasu *Past Simple* i odwrotnie:

6. Kiedy byłem dzieckiem, grałem „Sonatę Księżycową” w dwadzieścia minut.

When I was a child, I played the ‘Moonlight Sonata’ in twenty minutes.

(*Past Simple*)

Cuando era pequeño, tocaba la sonata “Claro de Luna” en veinte minutos.

(*Preterito Imperfecto*)

Nieprawidłowe stosowanie czasu *Past Continuous*: **When I was a child, I was playing the ‘Moonlight Sonata’ in twenty minutes* i utożsamianie go z hiszpańskim *Preterito Imperfecto* nie wydaje się mieć tutaj zasadniczego wpływu na jego prawidłowe użycie w omówionym powyżej kontekście. Nie oznacza to jednak, że polscy uczniowie będą właściwie używać czasu *Imperfecto*. Jak pokazuje praktyka, często uciekają się oni w takiej sytuacji do użycia *Preterito Indefinido*, uznając czynność za zakończoną ze względu na ograniczenie czasowe („nie jestem już mały”). Ten błąd jest też niekiedy

spowodowany błędnym utożsamianiem angielskiego *Past Simple* jako całkowitego odpowiednika *Pretérito Indefinido*:

7. Kiedy miałem piętnaście lat, przeprowadziliśmy się do Nowego Jorku.

When I was fifteen, we moved to New York. (Past Simple)

**Cuando tuve quince años, nos mudamos a Nueva York. (Pretérito Indefinido)*

Należy podkreślić, iż „nadużywanie” czasu *Past Continuous* i jego hiszpańskiego odpowiednika *Pretérito Imperfecto* przez Polaków podyktowane jest często myleniem kategorii aspektu z kategorią czasu (Pawlik, 2001: 265). Błędne kryterium dystynktywne dla użycia tych czasów stanowi bowiem zaadaptowana z polszczyzny dokonaność/niedokonaność, a nie ograniczenie czasowe danej czynności, co manifestuje się przykładowo następującym błędem:

8. Grali w piłkę nożną przez trzy godziny.

**They were playing football for three hours. (Past Continuous)*

**Jugaban al fútbol durante tres horas. (Pretérito Imperfecto)*

Chociaż za klucz do opanowania opozycji pomiędzy czasami *Past Simple* i *Past Continuous* oraz odpowiednio *Pretérito Indefinido* i *Pretérito Imperfecto* często uznaje się znajomość okoliczników czasu, warto zwrócić uczniom uwagę, że np. okolicznik „wczoraj” zarówno w języku angielskim, jak i hiszpańskim nie zawsze oznacza, że czynność została zakończona z punktu widzenia definicji polskiego aspektu dokonanego². Znaczenie przekazywane za pośrednictwem czasów *Past Simple* i *Pretérito Indefinido*, w zależności od kontekstu, może bowiem odpowiadać zarówno polskiemu aspektowi dokonanemu, jak i niedokonanemu (Pawlik, 2001: 278):

2 Aspekt obejmuje rozróżnienie „dokonany” — taki, który osiągnął swój kres, zdarzenie postrzegane jako zamknięta całość oraz „niedokonany” — czynność przedstawiona w jej przebiegu, trwaniu. Pojęcie aspektu nie jest we wszystkich językach zgramatyzalizowane, a jeśli już, to różnymi środkami (Nagórko, 2010: 139).

9. Wczoraj zmywałem/pozmywałem naczynia.

I washed the dishes yesterday. (Past Simple)

Ayer lavé los platos. (Pretérito Indefinido)

Hiszpańskie zdanie *Ayer lavé los platos* „ograniczone” czasowo przez „wczoraj” wbrew wrażeniu, które często odnoszą Polacy uczący się języka hiszpańskiego, niekoniecznie oznacza dla Hiszpanów, że pozmywano wszystkie naczynia i w związku z tym można je interpretować jako czynność dokonaną lub niedokonaną. Aby podkreślić, że wszystkie naczynia zostały pozmywane, należałoby doprecyzować niniejsze zdanie, dodając do niego słowo „wszystkie”:

10. Wczoraj pozmywałem (wszystkie) naczynia.

Ayer lavé todos los platos. (Pretérito Indefinido)

W przypadku języka angielskiego być może łatwiej pokusić się o stwierdzenie, że czynność została w pełni zakończona, choć nie trudno sobie wyobrazić kontekst, który łatwo podważy taką interpretację.

Wnioski końcowe

Ze względu na to, że większość Polaków uczących się języka hiszpańskiego miała wcześniej styczność z nauką języka angielskiego, wydaje się, iż można w dość szerokim zakresie wykorzystać znajomość użycia czasów *Present Perfect*, *Past Simple* i *Past Continuous* w procesie nauczania ich hiszpańskich odpowiedników, co potwierdzają przeanalizowane przez nas przykłady. Nie oznacza to jednak, że czasy *Past Simple* i *Past Continuous* oraz odpowiednio *Pretérito Indefinido* i *Pretérito Imperfecto* można uznać za stuprocentowe ekwiwalenty.

Warto też nawiązać do podstawowych podobieństw typologicznych pomiędzy językiem Shakespeare’a i Cervantesa, które jednocześnie odróżniają je od polszczyzny. Wyjaśnienie różnic związanych np. z funkcjonowaniem kategorii aspektu i czasu powinno nie tylko pozwolić na wyeliminowanie części błędów, ale również zwiększyć świadomość i wrażliwość uczniów na posługiwanie się językiem. Należy pamiętać, że

osoby uczące się dwóch języków obcych „poruszają się” *de facto* w trzech różnych systemach językowych i dobrze by było, gdyby były w stanie świadomie wykorzystać łączące i dzielące je cechy.

References

- Celce Murcia, M. & Larsen-Freeman, D. 1999. *The Grammar Book — An ESL/EFL Teacher's Course*. Boston: Heinle & Heinle Publishers.
- Nagórko, A. 2010. *Podręczna gramatyka języka polskiego*, Warszawa: PWN.
- Nowikow, W. 2003. Acerca de las relaciones entre el aspecto y el modo accional desde una perspectiva tipológico-comparada. *Language Design*. 5: 51-66.
- Nowikow, W. 2005. Sobre las diferencias entre el sistema verbal del español y el del polaco: característica temporal. *Paralelo 50*. 2: 78-83.
- Pawlik, J. 2001. *Selección de problemas de gramática española*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G. & Svartvik, J. 1985. *A Comprehensive Grammar of the English Language*, London: Longman.